

Petar Protić

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Novi Sad

PREDMETNA KLASIFIKACIJA U NAUCI O SPORTU

1. UVOD

Predmetna klasifikacija u nauci o sportu biće predstavljena onako kako je sprovedena u visokoškolskoj biblioteci Fakulteta fizičke kulture u Novom Sadu, a na osnovu međunarodnih propisa o predmetnoj klasifikaciji utvrđenih od strane FID-a.

Publikacije bibliotečkih fondova mogu se sistematizovati na više načina: prema imenima autora ili nazivu dela, prema utvrđenoj stručnoj pripadnosti ili precizno definisanom predmetu, temi dokumenta. Knjižni fond se, naime, predstavlja prema formalnim svojstvima publikacije (ime autora, naziv knjige) ili prema suštinskim odlikama (sadržina publikacije). Shodno tome i bibliotečki katalozi se dele na formalne i stvarne kataloge. Potrebe savremenog čitaoca da dobije brzu informaciju o svojoj raspoloživoj literaturi koja doseže u okviru njegovog naučnog, stručnog ili literarnog interesovanja ne može se u potpunosti zadovoljiti samo imenskim katalogom, zato je neizbežno da u biblioteci postoji stvaran katalog, koji će korisniku ponuditi literaturu grupisanu i sređenu po naučnim i stručnim oblastima ili sasvim precizno, prema pojedinim pojmovima, predmetima, ličnostima, istorijskim i drugim događajima i zbivanjima. Osnovna funkcija stvarnih kataloga je da predstave bibliotečki fond sistematizovan prema sadržini publikacija. U grupu stvarnih kataloga spadaju stručni i predmetni katalog, a razlike između ovih kataloga ispoljavaju se pre svega u osnovnom pristupu u načinu sakupljanja građe i upotrebi različitih klasifikacionih sistema, odnosno jezika indeksiranja.

1.1 Istorijski pregled predmetne klasifikacije

Kratkim pregledom razvoja predmetne katalogizacije u svetu dominira numerički sistem koji se koristi za stručni katalog, a to je Univerzalna decimalna klasifikacija ili Djujjev numerički sistem, kao najpoznatiji numerički jezik bibliotečkih kataloga. U novije vreme primenjuje se i zvanični numerički sistem Kongresne biblioteke u Vašingtonu.

Stručnu klasifikaciju prvi je definisao američki bibliotekar Melvil Djuj, a objavljena je 1876. godine pod naslovom “Klasifikacija i predmetni registar”. U tablicama je obuhvaćeno svega 919 pojmova. Upotreba se veoma brzo širila engleskim govornim područjem, a sledeći korak u razvoju decimalne klasifikacije učinili su 1895. godine belgijski advokati Pol Otle i Anri La Fonten, pod okriljem Međunarodnog bibliografskog instituta u Briselu. Poslužili su se petim izdanjem Djuieve decimalne klasifikacije, shvatajući je kao sistematizaciju ljudskog znanja koja bi mogla da se izrazi “jednim međunarodnim jezikom – jezikom brojeva”. Njihovo konačno delo sadržalo je oko 33.000 brojeva, a publikovao ga je Međunarodni bibliografski institut u periodu od 1904. do 1907. godine, pod naslovom “Priručnik za univerzalni bibliografski popis”. Klasifikaciona šema se kasnije proširivala, a nakon Prvog svetskog rata nastavljen je rad na drugom izdanju. Šema objavljena u periodu od 1927. do 1933. godine sadržala je preko 70.000 podpodela. Izdanje pod naslovom “Univerzalna decimalna klasifikacija”, pod kojim je i danas poznato, ima status originalne verzije na kojoj se osnivaju i kasnija izdanja, modifikovana i proširena odobrenim ispravkama, sakupljenim u raznim dopunama, u seriji “Proširenja i ispravke UDC”. Treće izdanje, a prvo na nemačkom jeziku, bilo je započeto pod redakcijom Karla Valtera i objavljeno u periodu od 1934. do 1951. godine i sadržalo je oko 140.000 podpodela. Od 1937. poslovima održavanja UDC rukovodi Međunarodni institut za dokumentaciju (FID) sa sedištem u Hagu, a od 1949. godine, jednom godišnje izlaze autorizovane dopune u publikaciji “Proširenja i ispravke UDC”.

Danas se predmetna klasifikacija terminološki oslanja na nacionalne i univerzitetske biblioteke, ali i na katalogizacije velikih svetskih biblioteka, pre svega na sistematizaciju kataloga Kongresne (Subject Headings) i Britanske biblioteke, te na engleske i nemačke on-line kataloge u slobodnom pristupu (videti u poglavlju 6. Literatura).

2. UDC I SUBJECT ACCES U UŽESTRUČNOJ VISOKOŠKOLSKOJ BIBLIOTECI

Na primeru korišćenja UDC tablica osnovnog broja 796 (koji označava odrednice SPORT. IGRE. FIZIČKO VEŽBANJE) sortirana je bibliotečka građa po oblastima. U ovom radu, pod pojmom bibliotečka građa biće obrađene, isključivo - doktorske disertacije, magistarske teze i diplomski radovi, kao jedna izdavačka celina Fakulteta u periodu od 1977. do 2005. Treba upozoriti i na pomoćne brojeve koji kazuju formu publikacije, pa tako (043.3) označava doktorsku disertaciju, a -055.15 socijalnu grupu DEČACI.

Publikacije ovog segmenta su najtraženija građa u biblioteci Fakulteta fizičke kulture u Novom Sadu, te se nametnula potreba za užestručnom klasifikacijom na dva načina: UDC i Subject Access. Prostim prebrojavanjem 500 popunjenih korisničkih reversa ustanovljena je pozajmica 713 primeraka iz ove celine, naspram 254 primeraka ostale bibliotečke građe. Jaka dvotrećinska većina potkrepljuje podatak iznet napred, a analiza će biti predstavljena u trećem poglavlju.

<p><i>Primer 1.</i> TRENING snage. - UČENICI. Efikasnost usmerenog delovanja na primarne faktore snage u srednjem školskom dobu : doktorska disertacija / Siniša Jasnčić. - Novi Sad, 2001 : Fakultet fizičke kulture. - 463 lista : ilustr. ; 30 cm UDC: 796.012.11-057.874(043.3) ili UDC: 572.5-057.874(043.3).</p>	<p><i>Primer 2.</i> FUDBAL. - TRENING snage. - DEČACI. Efikasnost primjene aktivnosti za razvoj repetitivne snage u manifestaciji situacione preciznosti početnika u fudbalu : doktorska disertacija / Tomislav Rakočević. – Novi Sad, 1996. : Fakultet fizičke kulture. – 137 listova : graf. prikazi ; 30 cm UDC: 796.332.015.527 - 055.15 (043.3)</p>
--	---

Dakle, brojem: 796.012 označena je u UDC tablicama¹: “Nauka o kretanju. Sportsko kretanje i vežbanje (tehnika sportskog kretanja). Sportska motorika (fizičke sposobnosti), dodavanjem u niz broja - .11 formulisana je SNAGA kao motorička sposobnost čoveka, a pomoćnim brojem -057.874 socijalna grupa – UČENICI SREDNJE ŠKOLE. Ponekad će psihološka, anatomska i fiziološka svojstva čoveka biti klasifikovana glavnim brojevima: 159.9 ili 611, odnosno 612. Broj 572.5 podrazumeva antropologiju živog tela, a grupa 57 biološke nauke uopšte, te ova stručna klasifikacija nije adekvatna, ali se može primeniti.

Daljim pregledom brojeva iz grupe 796.01 pojasniću stručnu poddelu i podpodele u ovom segmetnu nauke o sportu (Sport Science): 796.015, na primer, označava odrednice: “Metodika. Sportski trening. Sportsko opterećenje. Sportski učinak.” dok broj 796.015.52 iskazuje odrednicu - Trening mišićne snage. Na primeru 2. prikazana je naredna kataloška odrednica u hijerarhiji UDC 796.015.527 a znači: “Razvoj snage. Maksimalna snaga. Brzinska snaga. Izdržljivost u snazi.”, te bi se ova odrednica mogla primeniti i u primeru 1.

¹ Univerzalna decimalna klasifikacija : FID br. 695 (1991). Urednik Miroslava Mitrović. Beograd : Jugoslovenski bibliografski institut (YUBIN). str. 538-544.

U ovom primeru ne sme biti zanemaren i učinak (preciznost), ali će za ovakva dodavanja novih odrednica biti pogodniji Subject Access, zbog ravnopravnog aspekta svih termina po kojima se u bazi pretražuje, što će biti objašnjeno u narednom poglavlju.

U primeru 1. predmetna odrednica je ANTROPOMETRIJA, a u primeru 2. to je FUDBAL. Pododrednice, pored označavanja socijalne grupe u kojoj je sprovedeno istraživanje, bliže određuju stručnu oblast, recimo TRENING ili TRENING snage. Obe navedene disertacije istražuju ljudsku snagu, te je glavni predmet (Main Subject) koji ih povezuje dat u pododrednici TRENING snage. Međutim, u Subject Access klasifikaciji ne postoji hijerarhija, već ravnopravan odnos termina (AND), kako bi naprednim pretraživanjem, za trenutak zanemarili oblasti antropometrije i fudbala, a istakli traženu – TRENING SNAGE. Ipak, ne treba zanemariti to umnožavanje odredica, odnosno relacije među oblastima u jednom naučnom radu (Boolean Operators: AND, OR, AND NOT, NOT). U stručnom katalogu moramo dodati i odrednicu kojom će biti iskazano istraživanje preciznosti ispitanika, odnosno UDC 796.015.844.4 koji podrazumeva Takmičarski učinak. Subject Access i UDC će definisati obe stručne oblasti, kao u narednim primerima:

<p><i>Primer 3.</i> ATLETIKA. - SNAGA. Uticaj eksplozivne snage na rezultat u bacanju koplja : magistarska teza/Goran Bošnjak. – Novi Sad : Fakultet fizičke kulture, 2000. – 71 list : graf. prikazi ; 30 cm UDC: 796.433.2 : 796.012.11</p>	<p><i>Primeri 4. i 5.</i> ATLETIKA. - FUDBAL. Obučavanje tehnike trčanja mlađih kategorija fudbalera : diplomski rad/Predrag Šušić. UDC: 796.332 : 796.422 FUDBAL. - ISTORIJA sporta. - SENTA. Razvoj fudbala u Senti:diplomski rad/Atila Gajda. UDC: 93 796.332 (497.113)</p>
--	--

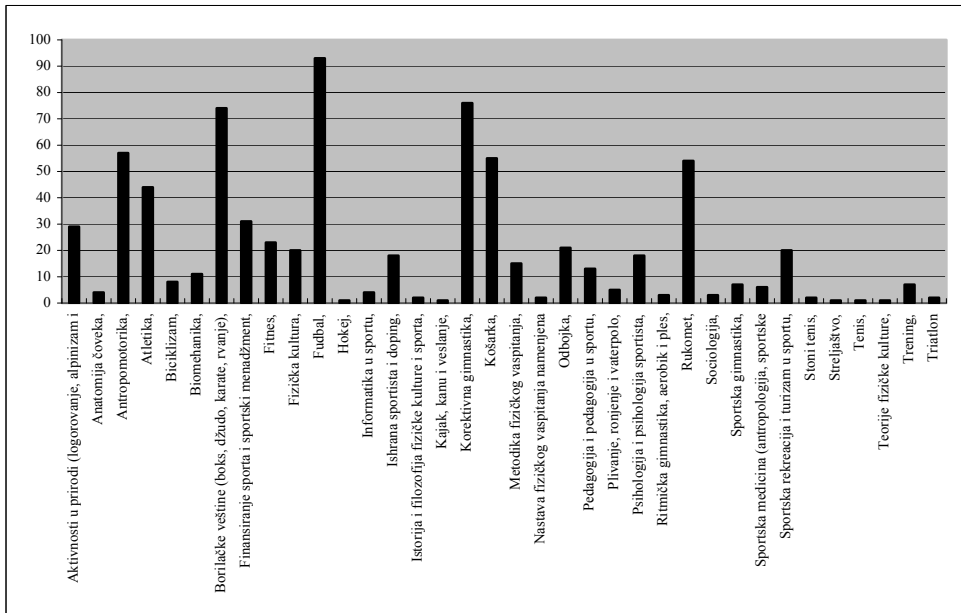
Važno je napomenuti da se predmetna i stručna klasifikacija rade isključivo (1) sa knjigom u ruci (de visu) ili (2) čitanjem izveštaja komisije za ocenu doktorske disertacije, odnosno magistarske teze ili zapisnika komisije za odbranu diplomskog rada.

Na svakom reversu korišćenom kao materijal ovog istraživanja nalaze se podaci o korisniku i naziv pozajmljene publikacije ili više njih. Korisnici su na poleđini reversa upisivali: (1) odrednicu, odnosno Subject ili ključnu reč, ako je pretraživanje bilo u predmetnom katalogu ili (2) ime autora, ako je pretraživan imenski tj. autorski katalog. Svrstavanjem u dve grupe, imensku i predmetnu, formirana je baza od 36 slobodno definisanih termina - odrednica u oblasti SPORT. IGRE. FIZIČKO VEŽBANJE. što podrazumeva UDC 796.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Primarno je bilo omogućiti korisniku pretraživanje po predmetu (Subject Heading) u on-line i listnom katalogu, što je rezultiralo tačnim definisanjem ključnih reči/termina. Ovaj segment bibliotečkog fonda korišćen je za imenovanje 36 predmetnih odrednica. Odrednice su sortirane abecednim redom: (1) Aktivnosti u prirodi (logorovanje, alpinizam i planinarstvo, alpsko i nordijsko skijanje, snowboard, padobranstvo, sportski ribolov, jerdričarstvo), (2) Anatomija čoveka, (3) Antropomotorika, (4) Atletika, (5) Biciklizam, (6) Biomehanika, (7) Borilačke veštine (boks, džudo, karate, rvanje), (8) Finansiranje sporta i sportski menadžment, (9) Fitnes, (10) Fizička kultura, (11) Fudbal, (12) Hokej, (13) Informatika u sportu, (14) Ishrana sportista i doping, (15) Istorija i filozofija fizičke kulture i sporta, (16) Kajak, kanu i veslanje, (17) Korektivna gimnastika, (18) Košarka, (19) Metodika fizičkog vaspitanja, (20) Nastava fizičkog vaspitanja namenjena učenicima sa posebnim potrebama, (21) Odbojka, (22) Pedagogija i pedagogija u sportu, (23) Plivanje, ronjenje i vaterpolo, (24) Psihologija i psihologija sportista, (25) Ritmička gimnastika, aerobik i ples, (26) Rukomet, (27) Sociologija, (28) Sportska gimnastika, (29) Sportska medicina (antropologija, sportske povrede), (30) Sportska rekreacija i turizam u sportu, (31) Stoni tenis, (32) Streljaštvo, (33) Tenis, (34) Teorije fizičke kulture, (35) Trening, (36) Triatlon.

Ovih 36 odrednica su terminološke grupe po kojima je sortiran fond diplomskih radova, magistarskih teza i doktorskih disertacija u predmetnom katalogu biblioteke Fakulteta fizičke kulture. U obrađenih 500 korisničkih reversa bilo je 732 pozajmice publikacija u periodu od 01. 10. 2004. do 30. 05. 2005. godine.

Grafikon 1. Shematski prikaz korisničkih zaduženja po predmetnim odrednicama

Microsoft Excel 2000 (c)

U grafikonu je uočljiva značajna dominantnost predmetnih odrednica vezanih za oblasti fudbal, korektivna gimnastika, borilačke veštine, antropomotorika, rukomet - što znači da su ove oblasti najčešće korišćene, te da je predmetni katalog umnogome olakšao pretraživanje ovog segmenta bibliotečkog fonda (koji sadrži ukupno 1887 bibliotečkih jedinica). Važno je ponoviti da interesovanje po predmetnoj odrednici ne može biti merilo analize korisničkog servisa, kao što ni 36 predmetnih odrednica nije konačan okvir, već privremeni skup oblasti i disciplina korišćenih u eksperimentalnom terminološkom razvrstavanju nauke o sportu.

Dobijeni rezultati pokazuju da se korisnici u definisanju predmeta koriste terminologijom nastavnih programa fakulteta, te nikako ne možemo pretpostaviti odrednicu SPORTSKE IGRE, na primer odrednici FUDBAL ili KOŠARKA, iza koje slede pododrednice TAKTIKA. TEHNIKA. OBUČAVANJE. TRENING, a dalje: ODBRANA. NAPAD. etc. ili se pak ona ukršta sa odrednicom TRENING (kao u pređašnjim primerima), a za njom sledi pododrednica PRIPREMNI PERIOD (ZIMSKI ili LETNJI). U primeru 6: *Sredstva i metode za povećanje izdržljivosti fudbalera u zimskom pripremnom periodu*, predmetna odrednica je: FUDBAL. – TRENING. – PRIPREMNI PERIOD, a u primeru 7: *Korekcija*

kifotičnog lošeg držanja sredstvima fizičkog vaspitanja, odrednica je: KOREKTIVNA GIMNASTIKA. – METODIKA FIZIČKOG VASPITANJA.

5. ZAKLJUČAK

Primarni zadatak eksperimentalnog istraživanja bio je: ispuniti zahteve modernog korisnika biblioteke upotrebom jednostavnih metoda pretraživanja i formiranja jasnih predmetnih odrednica u nauci o sportu. To je omogućilo jasniju terminološku sistematizaciju užestručnih naučnih oblasti i multidisciplinarnih veza nauke o sportu sa ostalim naučnim disciplinama, pre svega, sa medicinom, te društvenim naukama: pedagogijom, psihologijom, sociologijom i istorijom.

Polazeći od jednostavne namere da izađe u susret korisnicima jedne stručne biblioteke, autor se suočio sa problemom leksičkog definisanja pojmova koji se koriste u nauci o sportu – što podrazumeva i definisanje tih pojmova na engleskom ili nemačkom jeziku. Na engleskom jeziku, radi lakšeg on-line pretraživanja i formiranja ključnih reči u pretrazi, a na nemačkom radi analize ukrštanja, odnosno spajanja više predmetnih odrednica, u čemu je leksika ovog jezika vrlo precizna (što dokazuju primeri: Sportmedezin, Sportbild, Rekreationshaft). Za terminološko određivanje korišćena je sistematizacija biblioteka navedenih u poglavlju 6. Literatura.

Poštujući slobodno iskazivanje predmetne odrednice i terminologiju korisnika, autor je formirao kataloški sistem srodnih disciplina obuhvaćenih naukom o sportu, nastojeći da klasifikuje bibliotečku građu po zahtevima i potrebama savremenog čitaoca, odnosno leksikom koja je korišćena u nastavnim planovima i programima fakulteta, ali i terminologijom predmetnih klasifikacija matičnih kataloga (Narodna biblioteka Srbije i Biblioteka Matice srpske).

Pored olakšanog pretraživanja, ovim klasifikacionim sistemom biće omogućeno uočavanje vrlo rasprostranjenog “akadenskog greha” na prostorima bivše SFRJ, a to je plagijat, te iako to nije tema ovog rada, važno je upozoriti - da će elektronski katalog i valjana predmetna klasifikacija značajno sprečiti plagijatorstvo u nauci, pa samim tim i u nauci o sportu.

LITERATURA

Balay, R. (1996). *Guide to Reference Book* (11th ed.). Chicago: American Library Association.

Edge, D. M. & Claxton, D. B. (2000). 21st-century literature searching in physical education. In *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*. Vol. 71, Iss. 6; p. 49-53.

Thomas, J. R. & Nelson, J. K. (1996). *Research Methods in Physical Activity* (3rd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.

Todorović, S. (1991). *Stručna klasifikacija po sistemu UDK*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije.

Vrtunski, D. (1978). *Odrednica predmetnog kataloga*. Novi Sad: Savez bibliotečkih radnika Vojvodine.

Univerzalna decimalna klasifikacija : FID br. 695 (1991). Urednik Miroslava Mitrović. Beograd : Jugoslovenski bibliografski institut (YUBIN).

Online:

Kinesiology Publications. A Collection of Master's Thesis and Dissertations. International Institute for Sport and Human Performance. University of Oregon.

<http://kinpubs.uoregon.edu/>.

Oxford Reference Online in English Public Libraries.

<http://www.oxfordreference.com/>

The Federal Institute of Sport Science (BISp).

<http://www.bisp-datenbanken.de>

CLASSIFIED BY SUBJECT IN SPORT SCIENCES

ABSTRACT

High school and academic libraries users need precise classification and subject access review of printed and electronic resources. In library catalogue since, Universal Decimal Classification (UDC) -similar to Dewey system - ex classifies research and scientific areas. in subject areas of 796 Sport and 371 Teaching. Nowadays, users need structure of subjects by disciplines in science.

Full-open resources of library must be set for users in subject access catalogue, because on the example of bachelors degree thesis in Faculty of Physical Education in Novi Sad they reaches for disciplines in database with 36 indexes sort by first letters in names (Athletics, Boxing, Cycling, etc). This database have single and multiplied index for each thesis. Users in 80% cases of research according to the subject access catalogue of this library.

Key words: *high school or academic library, user, subject access catalogue, sport sciences.*